

Hana Lukman,
Dorica Šajber

Delo in delovne razmere reševalcev iz vode

Izvleček

Prispevek obravnava delo in delovne razmere reševalcev iz vode na bazenskih kopališčih v Sloveniji. Raziskava je bila izvedena na vzorcu 70 reševalcev. Proučevala je skladnost delovnih razmer z zakonodajo, obremenjenost reševalcev z dodatnimi nalogami, ustreznost organizacije opazovalnih mest, uporabo komunikacijskih sredstev in zadovoljstvo reševalcev iz vode s programi usposabljanja. Rezultati kažejo, da več kot polovica reševalcev opravlja naloge, ki niso povezane z nadzorom nad kopalci, in da v poletnih mesecih pogosto presegajo dovoljeno število delovnih ur. Ugotovljena pomanjkljivost je tudi neustrezna postavitev opazovalnih mest na posameznih kopališčih. Poleg tega ponekod nimajo vzpostavljene telefonske oziroma radijske zveze med reševalci iz vode v delovni izmeni, kar občutno zmanjšuje učinkovitost ukrepanja ob nesreči. Tretjina reševalcev na delovnem mestu uporablja osebne mobilne telefone in računalnike za krajšanje časa, kar dodatno ogroža varnost kopalcev. Kljub ugotovljenim posameznim pomanjkljivostim večina vprašanih izraža zadovoljstvo z veljavnim sistemom usposabljanja in obnavljanja licence za delo, pri čemer predlagajo izboljšave predvsem na področju nujenja prve pomoči. Prispevek predlaga izboljšave v organizaciji dela, tehnični opremljenosti in kadrovskih normativih za povečanje varnosti na slovenskih bazenskih kopališčih.

Ključne besede: reševalec iz vode, delovni pogoji, varnost, bazen.

(vir: osebni arhiv avtorice)

Work and working conditions of lifeguards

Abstract

This article addresses the working conditions of lifeguards at Slovenian swimming pools. The study with 70 participants assessed compliance with regulations, additional duties, the organization of observation points, use of communication systems, and satisfaction with training programs. Findings reveal frequent additional assignments, excessive working hours, poorly positioned observation stations, and inadequate communication. Despite these challenges, most lifeguards expressed satisfaction with the training system but suggested improvements, especially in first aid training. The article proposes improvements in work organization, technical equipment, and staffing standards to enhance swimmer safety.

Keywords: lifeguard, working conditions, safety, swimming pools.

■ UVOD

Reševalec iz vode je odgovoren poklic, ki je v slovenskem prostoru zelo nizko cenjen. Ko pomislimo nanj, si pred oči najpogosteje prikličemo osebo v značilni oranžni opravi, ki zdolgočaseno poseda ob bazenu, se vsake toliko pretegne in sprehodi po bazenski ploščadi, s strokovno gesto v epruveto zajame vzorec bazenske vode in občasno s piskom v oglušujočo piščalko opozori nase ter tako prekine živahno igro otrok v vodi in ob njej. Na videz prvovrstna služba za vse, ki se na delovnem mestu nimajo namena utruditi.

Vsekakor tudi reševalci iz vode sami prispevajo k slabemu ugledu poklica z zdolgočaseno neverbalno govorico telesa in čezmerno uporabo osebne mobilnega telefona, kar poleg kopalcev opazijo tudi nadrejeni. Reševalec iz vode je tisti, ki izmed vseh zaposlenih prvi dobi dodatno nalogo; ker ima ob tem, da »ne dela nič«, seveda čas kaj narediti. Poklic reševalca iz vode je večino časa monoton, vendar ga prav to dejstvo naredi še dodatno zahtevnega. Nadzor bazenskih površin zahteva popolno osredotočenost na dogajanje v vodi in ob njej, saj lahko le tako opazimo, predvidimo in preprečimo nevarni dogodek ter ob njem pravočasno ukrepamo. Poklic zahteva tudi dobro splošno telesno pripravljenost, visoko raven znanja plavanja, obvladanje dajanja prve pomoči in temeljnih postopkov oživljanja, obvladanje različnih načinov reševanja iz vode (npr. reševanje s sumom na poškodbo hrbtenice, reševanje nerazsodnega utopljenca) ter sploh ustrezno in hitro odzivanje v vseh nepredvidenih situacijah. Izkaže se, da poklic reševalca iz vode le ni tako preprost in idealen, kot se zdi na prvi pogled.

Po podatkih Svetovne zdravstvene organizacije zaradi utopitev letno umre okoli 236.000 ljudi, od tega kar 82.000 otrok, starih do 14 let (WHO, 2024). V Sloveniji je v obdobju 2015–2024 zaradi utopitve v povprečju umrlo več kot 16 ljudi na leto (LPODP, 2024). Na javnih kopališčih so reševalci iz vode ključni pri preprečevanju tovrstnih tragičnih dogodkov z aktivnim nadzorom kopalcev, preventivnim ukrepanjem in nudenjem prve pomoči (Kapus. V., 2004).

V Sloveniji delo reševalcev iz vode ureja Zakon o varstvu pred utopitvami (2000) in ustrezni pravilniki, ki določajo obveznosti glede usposobljenosti reševalcev, delovnih pogojev in tehnične opremljenosti kopališč. Ti pravilniki so: Pravilnik o izobraževanju in usposabljanju na področju varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, Pravilnik o opremi in sredstvih za dajanje prve pomoči, usposabljanju in preizkusih iz prve pomoči ter zdravniških pregledih reševalcev iz vode, Pravilnik o reševalcih iz vode, Pravilnik o tehničnih ukrepih in zahtevah za varno obratovanje kopališč in za varstvo pred utopitvami na kopališčih, Pravilnik o ukrepih za varstvo pred utopitvami na kopališčih ter Pravilnik o ukrepih za varstvo pred utopitvami pri organiziranih športnih dejavnostih. Pravice in dolžnosti reševalcev iz vode so zajete tudi v Kolektivni pogodbi dejavnosti gostinstva in turizma Slovenije. Kljub zakonskim določilom raziskave kažejo na pogosta odstopanja v praksi, kar zmanjšuje varnost kopalcev. Sodobne zahteve vključujejo stalno pozornost, učinkovito komunikacijo ter hitro in usklajeno ukrepanje. V praksi se pokaže, da nekatera dodatna opravila, preobremenjenost zaposlenih

reševalcev in pomanjkljiva oprema velikokrat otežujejo izpolnjevanje teh zahtev.

V Sloveniji poznamo tri programe usposabljanja reševalcev iz vode. Po programu A se izobražujejo reševalci iz vode na bazenskih kopališčih. Ta program se deli na dva modula: A1 za bazenska kopališča z globino vode do 1,35 m in A2 za kopališča, kjer so tudi globlji bazeni. Poznamo tudi program B, ki je namenjen reševalcem iz vode na naravnih kopališčih, in program C, kamor uvrščamo reševalce iz vode na divjih vodah (Program usposabljanja za reševalce iz vode na bazenskih kopališčih, 2014). V naši raziskavi smo se usmerili le na bazenska kopališča in reševalce iz vode, ki se izobražujejo po programu A. Na preizkusu usposobljenosti za program A1 mora kandidat preplavati 100 m v času pod 2 min, plavati 20 m pod vodno gladino in izvesti predpisane tehnike reševanja iz vode – nekatere tudi v okviru časovne omejitve. Modul A2 je tako v plavalnem in kondicijskem smislu kot tudi glede tehnik reševanja nekoliko zahtevnejši. Licenca, ki jo reševalec iz vode pridobi z uspešno opravljenim teoretičnim in praktičnim izpitom, je veljavna tri leta. Nato mora kandidat znova

Slika 1: Reševalec iz vode, ki se je zamotil z uporabo mobilnega telefona
(vir: osebni arhiv avtorice)

dokazati svojo telesno pripravljenost in strokovno znanje na obnovitvenem seminarju. Ločeno se preverjajo teoretično in praktično znanje prve pomoči ter plavalne vsebine s praktičnimi vajami reševanja v različnih okoliščinah in z različnimi pripomočki (reševalna tuba, reševalni obroč, deska za reševanje pri sumu na poškodbo hrbtenice).

V prispevku predstavljamo rezultate analize delovnih pogojev slovenskih reševalcev iz vode in ugotovitve glede odstopanj od predpisov ter navajamo predloge za izboljšave.

METODE

V raziskavi je sodelovalo 70 reševalcev iz vode z licencami A1 (globina bazena do 1,35m) in A2 (globina bazena nad 1,35m), ki so izpolnili vprašalnik v papirni obliki. Anketiranje je potekalo med aprilom in oktobrom 2023 pred praktičnimi preizkusi za obnovo licence na Fakulteti za šport v Ljubljani, na olimpijskem bazenu Žusterna v Kopru in zaradi pridobivanja dodatnega števila anket še na različnih bazenskih kopališčih v Sloveniji.

Vprašalnik je bil sestavljen iz demografskih vprašanj (spol, starost, vrsta licence) in vprašanj glede razporeditve delovnega časa in nadur, dnevnih zadolžitvev in dodatnih nalog, ustreznosti postavitve opazovalnih mest, komunikacijskih sredstev in uporabe videonadzora ter zadovoljstva s trenutnim sistemom usposabljanja.

Podatki so bili statistično obdelani v programu IBM SPSS Statistics. Analizirali smo tudi razlike glede na tip zaposlitve, vrsto bazenskega kompleksa in dejansko izvajanje predpisanih varnostnih ukrepov.

REZULTATI

Ugotovljeno je bilo, da je 59 % reševalcev iz vode že zamenjalo delodajalca, pri čemer so kot najpogostejši razlogi navajali slabe delovne razmere in nizke plače. Pod slabe delovne razmere so zajeti: slaba preglednost z opazovalnega mesta, visoke temperature in hrup na delovnem mestu, neustrezna zaščita pri delu s kemikalijami, nerealna pričakovanja in dodatne zadolžitve, ki so jim jih naložili nadrejeni.

Proučili smo tudi preobremenjenost reševalcev iz vode in jih povprašali o povprečnem tedenskem številu delovnih ur v poletni sezoni. Pri analizi podatkov smo izhajali iz Kolektivne pogodbe dejavnosti gostinstva in turizma, ki zaradi pričakovane večje obremenitve v poletnih mesecih glede največjega tedenskega števila ur navaja dve zgornji meji, ločeno za zaposlene z enakomerno in neenakomerno razporeditvijo delovnega časa. Enakomerna razporeditev delovnega časa pomeni, da delavec čez vse leto opravlja približno enako število ur dela na teden, pri neenakomerni razporeditvi delovnega časa pa delavec v obdobju, ko je pričakovano manjše število kopalcev oziroma je del kopalnega kompleksa zaprt, opravlja manjše število ur, v visoki kopalni sezoni pa sorazmerno večje število ur. Pri enakomerno razporejenem delovnem času je dovoljenih največ 40 ur dela oziroma 48 ur v primeru nadurnega dela tedensko. Pri neenakomerno razporejenem delovnem času je dovoljeno največ 56 delovnih ur tedensko (Kolektivna pogodba za gostinstvo in turizem, 2018).

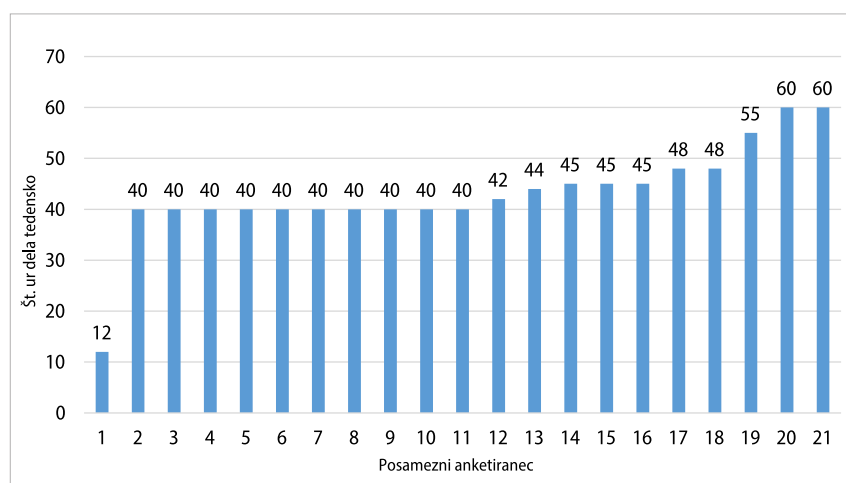
Slika 3 prikazuje, koliko ur na tedensko v povprečju dela posamezni redno zaposleni anketiranec z enakomerno razporeditvijo delovnega časa. Iz grafa lahko razberemo, da 47,6 % (n = 10) v skladu s kolektivno pogodbo dela predpisanih 40 ur tedensko. 38,1 % (n = 8) redno zaposlenih anketirancev z enakomernim delovnim časom v poletni sezoni dela povprečno od 40 do 48 ur na teden, kar je v skladu s kolektivno pogodbo, ko

gre za nadurno delo. 14,3 % (n = 3) pa jih presega dovoljeno nadurno delo, kar ni v skladu s kolektivno pogodbo. Pri anketirancih, zaposlenih z neenakomerno razporeditvijo delovnega časa, smo prav tako ugotovili odstopanja od zakonskih predpisov: 16,7 % (trije od skupno 18) anketirancev presega dovoljenih največ 56 ur tedensko.

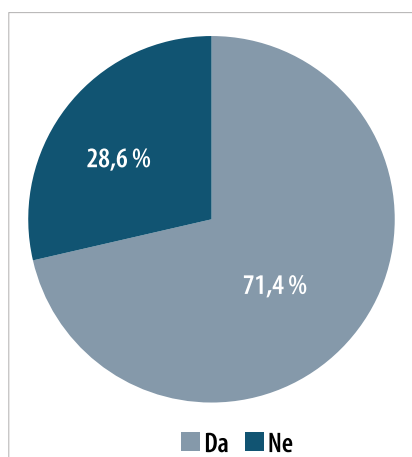
Anketiranci v delovnem času opravljajo dodatne naloge, ki niso neposredno povezane z varovanjem kopalcev. Te naloge so raznašanje senčnikov in ležalnikov, urejanje razkuževalnih bazenčkov ter celo delo v savni. Težava ob tem se pojavi, ko zaradi navedenih nalog zapustijo opazovalno mesto in ga pustijo brez nadzora.

Anketirance smo povprašali tudi, ali so opazovalna mesta na kopališčih, kjer delajo, postavljena v skladu s pravilnikom. V pravilniku o tehničnih ukrepih in zahtevah za varno obratovanje kopališč in za varstvo pred utopitvami na kopališčih so jasno določene zahteve glede postavitve mest opazovanja. V anketi smo navedli tri ključne točke, ki omogočajo, da lahko reševalci iz vode uspešno opravljajo nadzor:

- Mesto opazovanja mora biti na kraju, od koder je dobro vidno celotno opazovano območje, zlasti nevarna mesta.
- Če iz prostora za reševalca iz vode (velikosti min. 6 m²) ni pregleda nad vso kopalno površino, mora imeti kopališče dodatna mesta.
- Kot opazovanja reševalca iz vode sme biti največ 180° (pravilnik, 2003).

Slika 3: Povprečno število ur dela tedensko za anketirance z enakomerno razporeditvijo delovnega časa

Slika 4: Mnenje anketirancev glede ustreznosti postavitve opazovalnih mest

Kot kaže Slika 4, 71,4 % (n = 50) anketirancev meni, da so opazovalna mesta na kopališčih, kjer so zaposleni, postavljena v skladu s pravilnikom, kar 28,6 % (n = 10) pa jih meni, da opazovalna mesta pri njih niso postavljena v skladu z zahtevami pravilnika.

Obravnavali smo tudi uporabo komunikacijskih sredstev med reševalci iz vode v delovni izmeni. V Pravilniku o ukrepih za varstvo pred utopitvami na kopališčih je zapisano: »Če ima kopališče več kot enega reševalca iz vode, morajo ti ime-

ti v času opravljanja svojih nalog stalno radijsko ali telefonsko zvezo z drugimi reševalci iz vode.« Ugotovili smo, da 30 % anketirancev nima zagotovljene stalne radijske ali telefonske povezave med sodelavci v delovni izmeni, kar lahko občutno podaljša odzivni čas v primeru nesreče. Reševalci iz vode si čas na delovnem mestu pogosto krajšajo z uporabo osebnega mobilnega telefona in računalnika. Anketirance smo vprašali, ali in v kolikšnem odstotku delovnega časa so njihovi sodelavci – reševalci iz vode – zmoteni z uporabo tovrstnih elektronskih naprav.

Iz Slike 5 je razvidno, da si med delovnim časom polovica reševalcev iz vode čas krajša z uporabo mobilnega telefona, in sicer v obsegu 10–50 % delovnega časa. Povprečje odgovorov je bilo, da temu namenijo 27 % delovnega časa, kar ob osemurnem delovniku pomeni dobri dve uri.

V zaključku ankete smo anketirance povprašali o zadovoljstvu s sistemom usposabljanja za reševalce iz vode. 31 % reševalcev izraža popolno zadovoljstvo s sistemom usposabljanja, kar 51 % pa jih predlaga izboljšave, predvsem na področju praktičnih vaj prve pomoči.

■ RAZPRAVA

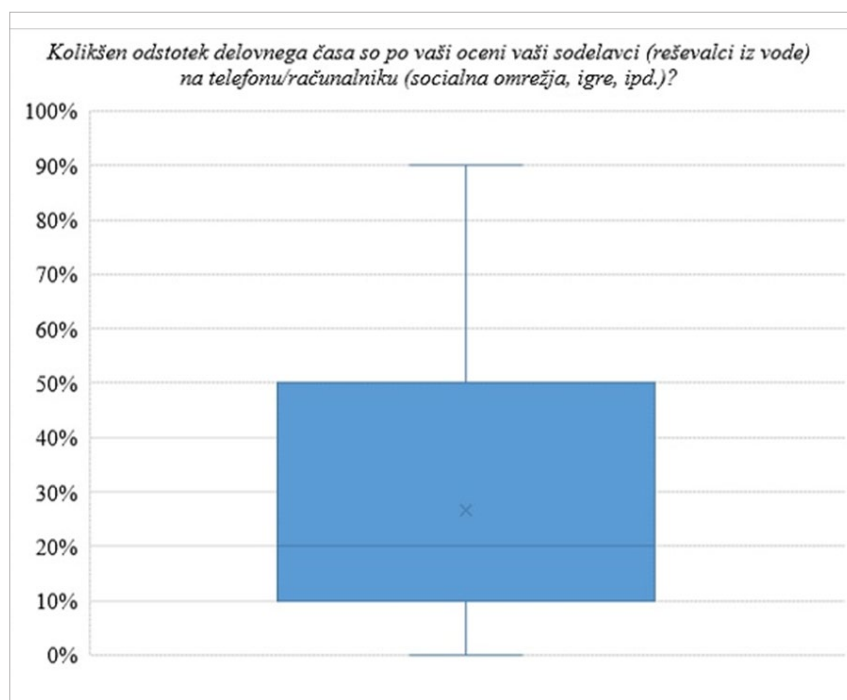
Analiza podatkov kaže, da praksa večkrat odstopa od zakonsko predpisanih standardov. Dodatne naloge, kot so čiščenje, delo v savni in v strojnici, zmanjšujejo pozornost in prisotnost reševalcev za stalno nadzorovanje kopalnih površin.

Pri zaposlovanju reševalcev iz vode in razporejanju delovnega časa v delovne izmene bi se morali tako reševalci iz vode kot tudi delodajalci zavedati, da preobremenitev – sploh v vročih poletnih mesecih – negativno vpliva na zbranost reševalca iz vode na delovnem mestu. Gre za nedopustno prakso, saj je s tem kršena delovnopravna zakonodaja in hkrati neposredno ogrožena varnost kopalcev.

Neustrezna postavitve opazovalnih mest (brez dvignjenih mest ali z omejenim vidnim poljem) dodatno zmanjšuje možnost pravočasnega zaznavanja težav. Ugotovitev, da slaba tretjina anketirancev ocenjuje, da opazovalna mesta, na katerih opravljalo delo reševalca, niso postavljena v skladu s predpisanimi merili, je po našem mnenju dovolj močan signal, da morajo načrtovalci kopališč v Sloveniji precej več pozornosti nameniti ureditvi kopališč in postavitvi ustreznih opazovalnih mest v skladu z zakonodajo.

Ugotovljena je bila tudi pomanjkljiva stalna komunikacija med reševalci, kar lahko v praksi znatno podaljša čas odziva v primeru izrednega dogodka. Stalna radijska ali telefonska zveza je po pravilniku obvezna, glede na razvoj tehnologije tudi zelo dostopna in bi morala biti zagotovljena na vseh kopališčih, kjer je v delovni izmeni zaposlenih več reševalcev iz vode.

Uporaba mobilnih telefonov in računalnikov za krajšanje časa glede na odgovore anketirancev v osemurnem delovniku reševalcev iz vode obsega kar dobri dve uri. To je vsekakor nedopustno, saj bi morala biti njihova pozornost 100 % usmerjena na dogajanje v bazenu in v njegovi neposredni okolici.

Slika 5: Uporaba mobilnega telefona in računalnika v odstotku delovnega časa

■ ZAKLJUČEK

Na podlagi izsledkov raziskave predlagamo več ključnih izboljšav, ki bi pripomogle k večji varnosti na kopališčih. Predvsem je nujno zmanjšati obseg dodatnih nalog reševalcev, saj te zmanjšujejo njihovo sposobnost stalnega nadzorovanja kopalne površine. Dosledno je treba spoštovati predpisane normative glede pravilne postavitve opazovalnih mest ter zagotoviti zadostno število usposobljenih reševalcev glede na velikost in zmožljivost kopališča. Prav tako je pomembno zagotoviti stalno radijsko ali telefonsko povezavo med reševalci, kar omogoča hitrejšo in bolj usklajeno ukrepanje ob nesrečah. Programi usposabljanja bi morali vključevati več praktičnih vaj, zlasti na področju prve pomoči, ki jih organizira Rdeči križ, in več simulacij reševanja. Poleg tega morajo delodajalci nujno spoštovati določila kolektivne pogodbe glede največjega števila delovnih ur, s čimer se zmanjša preobremenjenost in s tem poveča učinkovitost reševalcev. Na delo reševalcev iz vode se poleg Zakona o varstvu pred utopitvami nanaša veliko obsežnih pravilnikov, ki bi jih morali dobro poznati tako reševalci iz vode kot tudi njihovi delodajalci. Ti pravilniki bi morali biti temelj in obveznost pri organizaciji dela. Predlagamo, da se vsebina zakona in pravilnikov, ki se nanašajo na reševalce iz vode, združi in strne v berljiv priročnik, ki naj bo predstavljen tudi na strokovnih izobraževanjih in seminarjih. Tako bodo reševalci iz vode (in delodajalci) lažje podrobno spoznali ter se pri delu tudi zavedali svojih pravic, dolžnosti in odgovornosti.

Poklic reševalca iz vode pomeni veliko odgovornost. Nesreča niti na kopališčih ne počiva in prav poglobljeno strokovno znanje ter obvladovanje praktičnih veščin reševanja dajeta reševalcu iz vode nadzor nad dogajanjem ter moč za ustrezno, kompetentno in uspešno posredovanje in reševanje življenj.

■ LITERATURA

1. Kapus, V., Fanrich, R., Zavšek, G., Možina, H., Vlahovič, D., Rapuš, A., Javornik, T., Štrumbelj, B., Štirn, I. Kapus, J. (2004). Reševanje iz vode, aktivna varnost in prva pomoč. Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
2. Kolektivna pogodba dejavnosti gostinstva in turizma Slovenije, Uradni list RS, št. 56/18, 16/19, 12/20, 93/20, 87/22, 161/22 in 63/23. z dne 1. 9. 2018. (2018). <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=KOLP511>
3. Letno poročilo o delu policije, (2024). Ministrstvo za notranje zadeve.
4. https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2024_Publikacija-za-tisk.pdf
5. Pravilnik o tehničnih ukrepih in zahtevah za varno obratovanje kopališč in za varstvo pred utopitvami na kopališčih, Uradni list RS, št. 88/06, 26/07 – ZVU-A in 84/07 z dne 26. 9. 2003. (2003). <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV4426>
6. Program usposabljanja za reševalce iz vode na bazenskih kopališčih, Ministrstvo za obrambo, z dne 27. 10. 2014. (2014). https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/URSZR/Datoteke/lzpiti-za-resevalce-iz-vode/resevalci-iz-vode_program_a.pdf
7. World Health Organization (WHO). (2014). *Global report on drowning. Preventing a leading killer*. Geneva: Department for management of NCDS. <https://www.who.int/publications/i/item/global-report-on-drowning-preventing-a-leading-killer>
8. World Health Organisation (WHO). (2024). Global status report on drowning prevention 2024. Geneva: Department for management of NCDS. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240103962>
9. Zakon o varstvu pred utopitvami, Uradni list RS, št. 42/07. Z dne 10. 6. 2000. (2000). <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO2067>

Hana Lukman, mag. prof. šp. vzg.
hana.prelog@gmail.com